

היבטים לשוניים בפרשת וירא עה

דקדוקי קריאה בפרשה ובהפטרה ובראשון של חיי-שרה

יח א בְּאֵלֶיךָ: אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלון
יח ג וַיֹּאמֶר: המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק
יח ה וַאֲקַחְהָ: הוא"ו בשווא נע, לשון עתיד
יח ו הָאֱלֹהִים: במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד¹
יח ז לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: הקוראים תי"ו רפויה כמו ש' וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות
"לַעֲשׂוֹשׁוֹ"י
יח ח חֲמָאָה: יש להשמיע את האל"ף, לא לקרוא חָמָה. וְהוּא-עֶמֶד: שתי התיבות מוקפות
ומוטעמות בדרגא²
יח יב וַאֲדַנִּי: האל"ף אינה נקראת
יח יז הַמִּכְסָּה: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע
יח כא אֶרְדָּה-נָא: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. הַבָּאָה: הטעם
בבי"ת, מלעיל³. עָשׂוּ | כָּלָה: הכ"ף נותרה בדגש קל בגלל הפסק שבין התיבות
יח כו וְנִשְׁאַתִּי: נשאר מלעיל למרות וי"ו ההיפוך לעתיד
יח ל יָחַר: במלעיל, וכן הוא גם בהמשך
יט א וְלוֹט יֵשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֵּם: טעם טפוח בתיבת וְלוֹט
יט ב אֲדַנִּי: הנר"ן בפתח והוא חול (רבים של אדון)⁴. וַיֹּאמְרוּ לָא: אין טעם נסוג אחור והלמ"ד
דגושה בשונה מההמשך פס' ה וַיֹּאמְרוּ לוֹ שם הטעם נוסג אחור ליו"ד והלמ"ד רפה
יט ד טָרַם יִשְׁכְּבוּ: הטעמה בטי"ת ובכ"ף, במלעיל⁵
יט ט וַיֹּאמְרוּ: בפשטא ולא בקדמא
יט טז וַיִּתְּמַהֲמָהּ: ה"א ראשונה בשווא נח ושנייה במפיק
יט יט אֲמַלְטָה נָא: הנר"ן דגושה במדויקים בעקבות המסורה אך אין טעם נסוג אחור למ"ם
יט כא הַפְּכִי: הח"א בקמץ קטן, הפ"א בשווא נח והכ"ף אחריה בדגש קל
יט כג צַעֲרָה: הטעם בצד"י, אין לחוש לאותם דפוסים הסוברים כי ההטעמה צריכה להיות ברי"ש
יט כז אֲשֶׁר-עֶמֶד שָׁם: טעם נסוג אחור לעי"ן
יט כח וְעַל-כָּל-פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּכָר: תיבת וְעַל מוקפת ולא מרכא
יט לג בְּלִילָה הוּא: תיבת הוּא ללא ה"א הידיעה
יט לח יִלְדָה בֵּן: טעם נסוג אחור ליו"ד והבי"ת בדגש חזק מדין אתי מרחיק
כ ב אֲחֵתִי הוּא: טעם נסוג אחור לחי"ת וכן הוא בהמשך בפס' ה לעומת זאת אֲחֵי הוּא הטעם
לא נסוג לאל"ף
כ ג בַּעֲלַת בַּעַל: טעם נסוג אחור לעי"ן הראשונה
כ ה אָמַר-לִי: געיה באל"ף. בָּתָם-לְבָבִי: התי"ו בקמץ קטן
כ ו וַאֲחֻשָּׁךְ: שי"ן שמאלית
כ ח וַיִּירָאוּ: היו"ד בחירק מלא והרי"ש אחריה בשווא נע

¹ ובתיקון וחומש וסידור איש מצליח וסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לדעת כל המקורות.

² לא כבקורן: וְהוּא עֶמֶד

³ והקורא מלרע יחשוש משינוי משמעות.

⁴ בניגוד למקרא דומה בתחילת הפרשה יח ג, שם הנר"ן בקמץ והוא שם ה' (ראה פירוש רש"י ד"ה אל נא תעבר מעל עבדך).

⁵ הזרקא והסגול באות תמיד בסוף התיבה (משמאל לאות האחרונה) ללא כל קשר למקום ההטעמה

כ יא כִּי אֶמְרָתִי: ברביע ולא כקורן ואחרים אשר הטעימו בזקף
 כ יב אֶמְנָה: האל"ף בקמץ קטן. אֶךְ לֹא בַת-אֲמִי: טעם טפחא בתיבת אֶךְ
 כ טז וְאֵת כָּל וְנִכְחַת: תיבת וְאֵת מוטעמת במרכא והאל"ף בצירי, לא מוקף ובסגול כבקורן
 ודומיו
 כא א וַיִּי: קרא וְדָנִי
 כא ג הַנּוֹלָד-לּוֹ: געיה בנ"ן. אֲשֶׁר-יִלְדָה-לּוֹ: העמדה קלה ביו"ד, הלמ"ד בשווא נע ודגש חזק
 בלמ"ד השנייה מדין דחיק
 כא ד בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים: שתי התיבות הראשונות מוקפות, אין לקרוא בטעות בֶּן שְׁמֹנֶת-יָמִים
 כא ה בְּהוֹלֵד: במלעיל
 כא ו עָשָׂה לִי: טעם נסוג אחור לעי"ן. יִצְחָק-לִי: געיה ביו"ד הראשונה והצד"י בשווא נע
 כא יא עַל אוֹדֶת בָּנוּ: טעם טפחא בתיבת עַל
 כא יד וַיִּקַּח-לָחֶם: געיה ביו"ד. וְחֵמַת: במלעיל
 כא טו מִן-הַחֵמַת: החי"ת בצירי
 כא טז כְּמַטְחֵי קֶשֶׁת: אין טעם נסוג אחור
 כא יח אֶל-תִּירְאִי: הטעמה משנית בת"ו והר"ש בשווא נע
 כא כא וַתִּקַּח-לּוֹ: געיה בת"ו
 כא כג הַשֹּׁבְעָה לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן ודגש חזק בלמ"ד, אתי מרחיק. גִּרְתָּה בָּהּ: דגש חזק
 בב"ת מדין אתי מרחיק
 כא כז לְאַבְיִמֶלֶךְ: הלמ"ד בפתח
 כא כח לְבִדְהָן: הדל"ת בשווא נע
 כא ל כְּבִשְׁת: ללא ה"א הידיעה. תִּהְיֶה-לִּי: געיה בת"ו
 כא לג וַיִּטַּע אֲשֵׁל: אין טעם נסוג אחור, אֲשֵׁל האל"ף בסגול
 כב א וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבִרְהָם: הקורא וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבִרְהָם, משבש את משמעות הכתוב
 כב ב הַמְרִיָּה: הר"ש בחירק חסר ואחריה יו"ד דגושה ובקמץ. וְהַעֲלֶהוּ: העמדה קלה בה"א למנוע
 הבלעת העי"ן החטופה. אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹיָךְ: טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר
 כב ג אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לּוֹ הָאֱלֹהִים: טעם טפחא בתיבת אֶל-הַמָּקוֹם, העמדה קלה
 באל"ף של אָמַר-לּוֹ בגלל הגעיה שם וכן הדבר בהמשך פס' ט
 כב ח אֱלֹהִים: בגרשים
 כב יב כִּי-יֵרָא: היו"ד השנייה בשווא.
 אֲתָה: הטעם באל"ף מלעיל והיא מנוקדת פתח. חֲשֹׁכָה: שי"ן שמאלית
 כב יג וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר: יש להקפיד על הפרדת התיבות למנוע שיבוש משמעות הכתוב
 כב יז אֲבָרְכְּךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי
 כב יח וְהַתְּבָרְכוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף
 כב כב כֶּשֶׁד: שי"ן שמאלית

הפטרות וירא מלכים ב ד:

יש לשים לב לכל המקרים של כתיב וקרי.

ב אֶעֱשֶׂה-לָךְ: העמדה קלה באל"ף מפני הגעיה שם. כִּי אִם-אֶסּוּד שְׁמֹן: טעם מרכא בתיבה כִּי
 ד עַל כָּל-הַפְּלִים: טעם מרכא בתיבה עַל בלבד, אין לצרף לה את התיבה שלאחריה
 ח לְאַכֹּל-לָחֶם: הכ"ף בקמץ קטן ויש להיזהר לא להבליע את הלמ"ד שבסוף התיבה הראשונה

ותחילת התיבה השנייה. עֲבָרוּ: העי"ן בקמץ קטן
ט אֶל-אִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק, כן הדבר גם בהמשך הפרק
י עֲלִית-קִיר: הלמ"ד בחירק חסר והי"ד אחריה דגושה ובפתח
יא וַיָּבֹא שָׁמָּה: טעם נסוג אחור לי"ד
יג תִּרְדָּתָּה: הדלי"ת והת"ו בשוא נח, לא לקרוא תִּרְדָּתָּה
כ וַיִּבְיָאָהוּ: הי"ד בשווא נח. עַד-הַצֹּהֲרִים: הצד"י בקמץ רחב
כד אֶל-תַּעֲצָר-לִי: הצד"י בקמץ קטן
כו וַאֲמַר-לָהּ: המ"ם בקמץ חטוף (קטן)
כז לְהַדְפָּה: הה"א בקמץ קטן הה"א בסוף המילה במפיק. מָרָה-לָהּ: געיה במ"ם. הָעֲלִים: העי"ן בשווא נח
כט תִּבְרָכְנִי: הרי"ש בשווא נע. יִבְרָכְךָ: על אף הקושי, כ"ף ראשונה בשווא נח
ל אִם-אֶעֱזָבְךָ: כ"ף סופית דגושה
לד וַיָּחֶם: החי"ת בקמץ קטן
לה וַיָּשָׁב: השי"ן בקמץ קטן

ראשון של חיי שרה:

כג ד גַּר-וְתוֹשָׁב אֲנֹכִי: טעם טפחא בתיבת אֲנֹכִי
כג ה יֹאמַר לֹא: הטעם במ"ם הוא לא נסוג
כג ט בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף
כג יב עַם הָאָרֶץ: המילה עַם במרכא ואינה מוקפת
כג יח לְמִקְנָה: הנר"ן קמוצה. בְּכָל בָּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ: טעם טפחא בתיבת בְּכָל

יח ג אליהוא (הגיגים) אֲדֹנִי כבר כתבנו פה על ניקוד אֲדֹנִי בקמץ לעומת הניקוד בפתח [אצל לוט למשל יט ב הִנֵּה נֶאֱדָנִי]. אבקש רק להוסיף: הרעיון שהקמץ בעצם מורה על צורת הפסק ש'מתבקשת' כאשר אנחנו מדברים עם ה' איננו מתאים פה. כי הרי אֲדֹנִי מופיע בתחלת הדיבור. אלא חכמים פירשו את הקריאה הזאת אל ה', בנפרד מהמשך דברי אברהם שמופנים לאנשים שבאו אליו. לחלופין, הבינו [כמו רש"י] כי השם הוא חול, אף כי גם זה איננו מתישב עם הרעיון. דויד כוכב: **מה בכך שהשם נמצא בתחילת הדיבור? נטיית השם להפסק מתבטאת למשל גם בפעמים הרבות שבא אחריו פסק, כגון בפסוקים העוקבים יֶאֱרָה' | פָּנִי, יֵשָׁא ה' | פָּנִי, הפסק זה נצרך למרות שמדובר במשורה! אלא שלא מדובר בהפסק של משמעות תחבירית, אלא שכיון שהוזכר השם נחוץ להשתתות מעט לכבודו.** אליהוא: נכון. לכן נזקקו לשתי השיטות [חול וקודש].

יח יד אליהוא (הגיגים) לְמוֹלֵד אָשׁוּב אֵלַי פֶּעַת חִיָּה וּלְשָׁרָה בִּן: כמה פעמים אני שמעתי את הקורא מחבר "כעת חיה" למטה, וכמה שנים עברו עד שהבנתי סוף סוף כי הוא ראוי לחבר למעלה. אוי לקורא שמונע ממנו להבין את הפסוק הפשוט ביותר: בינו בוערים בעם! א'ה: ראוי לצירוף לרשימת המקראות שניגון התביר גורם להטעיה, לו הייתה מילת אֵלַי בטעם זקף, הרי ההמשך הוא פֶּעַת חִיָּה וּלְשָׁרָה בִּן: אבל כאן חלוקת הפסוק היא: [לְמוֹלֵד אָשׁוּב אֵלַי פֶּעַת חִיָּה] [וּלְשָׁרָה בִּן]:

יח יז אליהוא (הגיגים) וְהָ אָמַר

דוגמות לא רבות יש בתורה שהנושא קודם לפועל למען הבעת מעשה בעבר הרחוק, המכונה באנגלית PLUPERFECT. לא תמיד מרגישים בכך, וחבל.
וראה גם בהמשך: 'השמש יצא', 'זה' פקד'.
א"ה: ראה למשל שמואל א ט טו וז' גלה את-אזן שמואל יום אחד לפני בוא-שאוּל לאמר:
כאן המקרא מציין שזה היה יום לפני כן.

יח כד אליהוא (הגיגים) האף תספה ולא-תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה:
היינו מצפים לענ"ד שההפסק יהיה אחרי 'תספה'. הרי 'למען' מוסב רק על 'תשא' ולא על 'תספה'.
הסברים?
א"ה: האף תספה נמצא בפסוק הקודם. עיקר נושא מקרא זה הוא אם הצדיקים יכפרו, לכן
פסוק זה יכול להקרא גם בלי האף תספה, אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר [האף תספה]
ולא-תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה:
האף תספה היא תוספת להטעמה, אבל הפסוק מתפסק לפי עיקר הנדון.

יט טו וכמו השחר ע"ה ראב"ע: יאמר רבי יונה (רקמה ע' מו): לא יתכן לאמר וכמו עלה
השחר; ושכח "ורבו כמו רבו" (זכ' יח).⁶

יט כו מבשר עזרא [ר' משולם ראטה]

רבינו בחיי מביא בשם ראב"ע פ' וירא פ' ותהי נציב מלח "ותהי הארץ".
וליתא לפנינו בא"ע. אדרבא הוא מפרש על אשת לוט, ועי' רלב"ג שפי' כד' רב"ח
בשם ראב"ע, והאברכנאל השיג עליו. ועי' בטור עה"ת בשם אביו הרא"ש ז"ל.
לשון פירוש הטור: הוקשה לא"א הרא"ש ז"ל בענין אשת לוט מתי היה, דמפשט הפסוק
נראה שלא התחילה המכה עד שבא לוט לצוער, כדכתיב (פסוק כב) כי לא אוכל לעשות
דבר עד בואך שמה, וע"כ לא היה עד לאחר שהתחילה המכה, כדאיתא בפרקי רבי
אליעזר (פכ"ה) ואם היה אחר שבאו לצוער, למה לקתה יותר מכל בני העיר:
וכתב לו ר' ישראל ז"ל על זה, כי ודאי אחר שבא לוט לצוער התחילה המכה, ועדיין לא
הגיעה אשתו והדביקה אותה המכה, וספר הכתוב סבת עכובה, כי היא היתה באה אחרי
לוט, וזהו "מאחריו" שכינוי "מאחריו" חוזר ללוט, וכך היא הצעת הפסוק, "ותבט אשתו",
והיא "מאחריו", ומפני כך נתעכבה בדרך, כי ההבטה גרמה לה העיכוב, שהיתה מבטת
שתבואנה בנותיה אחריה, וכן אני מפרש "אל תביט אחריו", לא הזהירן אלא על העיכוב,
כי כן דרך ההולך בדרך ומביט אחריו שמתעכב, וההולך בחפזה ובמרוצה מביט לעולם
לפנים, ואלו היה כפי' הרמב"ן "אל תביט אחריו", כי הראות באויר הדבר מזיק לו, היה
לו לומר אל תביט אחריו פן תנזק או תמות, אלא לא בא אלא לזרזו למדה בהליכה, כמו
שמפרש אחרי כך (פסוק יז) ואל תעמוד בכל הככר, והוא עשה כמו שנצטוו ולא הביט
אחריו והגיע לצוער מהר, והיא לא שמעה לציווי והביטה ונתעכבה והדביקה המכה, ובא
הכתוב להשמיענו מפני שהמרתה פי המלאך שאמר "אל תביט אחריו", מתה, ושמה
סיפר הכתוב זה המאורע שמיתת אשתו של לוט גרם לבנותיו לשכב עמו, כדי שיתקיים
העולם, שאלו היתה אשתו קיימת לא היו עושות זה:

כא י אליהוא (הגיגים) גרש האמה הזאת ואת-בנה
הייתי מצפה שהטעמים יחברו את האמה ואת בנה, אלא נראה כאילו האמה עיקר ובנה תפל.
נראה כי ראו את הגר אשמה בלעדית בהתנהגות בנה. ואז יש לשאול למה לגרש גם את ישמעאל.

⁶ ורבו כמו רבו: הכול מלרע ובי"ת רפויה, מתפרש לשון ריבוי.

אי אפשר לתקן!?

אינני מבין מהי השאלה גם את ישמעאל! הלוא מי שמאיים על יצחק איננה הגר אלא ישמעאל. כנראה אברהם חשב שיכול להשאיר את ישמעאל אצלו, ואפילו עם ספק הסכנה הנשקפת ממנו; שרה ראתה יותר נכון ממנו שישמעאל הוא איום לכל ההבטחה מסוף פרשת לך-לך (יז כא) וְאֶת־בְּרִיתִי אֶקִים אֶת־יִצְחָק, וגירוש הגר והשאת ישמעאל לא יועיל.

כא יט אליהוא (הגגים) וְתֵלֶךְ וְתִמְלֹא אֶת־הַחֶמֶת מִיָּם גם פה היה צפוי הפסק אחרי ותלך, אך החלוקה הזאת מראה כי ההליכה היא רק למען מילוי החמת. ודו"ק.

כא כב אליהוא (הגגים) בְּכָל אֲשֶׁר־אָתָה עֲשֵׂה: ראה מה שכתבתי בשבוע שעבר על, אשר משמאל לדמשק'. אשמח להערות בנושא. כוונתו שההפסק הצפוי הוא במילה בכל. הערתו מגליון לך-לך עה: אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק: כבר ראינו במקומות אחרים שהטעמים מחלקים פסקה של 'אשר' פעם אחרי התיבה הראשונה ופעם אחרי השנייה. גם פה החלוקה על פי הקריאה הנוחה [כן כתב ברויאר לפעמים על מקרים כאלה] ולא על פי הדקדוק.

כב ד אליהוא (הגגים) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֵק: אין לי הסבר למה לא לחלק אחרי 'השלישי' או אחרי 'עיניו'. א"ה: לא מצוי למצוא פסוק באורך זה ללא אתנח. המלך היחיד בפסוק הוא הטיפחא במילה לפני האחרונה. צפוי היה להטעים אתנח במילה עיניו, או לפני כן במילה השלישי. גם צפוי זקף באחד המקומות המצוינים.

כב י אליהוא (הגגים) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יְדֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמֶּאֱכָלֶת לְשֹׁחַט אֶת־בְּנֵי: אני משוכנע כי האתנח [קיסר=הפסק גדול במקום שהיה אפשר זקף] נועד רק להגביר את המתח הדרמטי. א"ה: ההסבר הרגיל שהאתנח נוהג לחצות את קטע הפסוק שאחרי הפתיחה אינו מספיק כאן, אבל לדידי מספקא לי.

כב טו אליהוא (הגגים) וַיִּקְרָא מֶלֶאךָ ה' אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: הייתי מצפה להפסק העיקרי אחרי שנית. הסברים? א"ה: כדאי להשוות לקריאה הראשונה של המלאך בפסוק יא: וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי מֶלֶאךָ ה' מִן־הַשָּׁמַיִם עיקר הנושא הוא הקריאה לאברהם, אבל מצוין כאן שזו קריאה נוספת.

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע
שם): www.ladaat.net/gilionot.php

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
ברתיבת: maanelashon@gmail.com
😊 בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים 😊